

Vinnumarkaður og nýting framleiðslupáttá

Vinnumarkaður

Störfum fjölgað hratt en meðalvinnutími hefur styst

Samkvæmt vinnumarkaðskönnun Hagstofunnar (VMK) fjölgaði heildarvinnustundum á þriðja fjórðungi ársins um 3,5% milli ára. Þar af fjölgaði starfandi fólki um 4,3% en meðalvinnuvikan var 0,8% styttri (mynd 3 í viðauka 1). Starfandi fólki hefur fjölgað mikið frá byrjun ársins og var ríflega 2% fleira á þriðja ársfjórðungi en að jafnaði á árinu 2019 (mynd IV-1). Á móti vegur rúmlega 3% styttri vinnuvika. Ætla má að kjarasambundin stytting vinnuvikunnar skýri nærri helming breytingarinnar ef byggt er á mati Hagstofu Íslands á áhrifum aðgerðarinnar á launavísitölu. Fjölgun heildarvinnustunda hefur því ekki haldið í við fjölgun starfa og á þriðja ársfjórðungi voru þær 1% færri en á árinu 2019. Ef leiðrétt er fyrir áhrifum sambundinnar styttingar vinnuvikunnar með mati Hagstofunnar eru heildarvinnustundir hins vegar orðnar heldur fleiri en þá.

Launafólki hefur einnig fjölgað hratt það sem af er þessu ári. Tölur úr staðgreiðsluskrá benda til þess að í faraldrinum hafi liðlega 18.000 störf tapast en að í ágúst í ár höfðu 16.700 störf orðið til á ný. Flest þeirra voru í ferðapjónustu og hefur greinin endurheimt um helming þeirra starfa sem töpuðust í faraldrinum. Þá voru störf í atvinnugreinum sem að mestu endurspegla opinbera þjónustu orðin tæplega 7.000 fleiri en á árinu 2019 (mynd IV-2).

Atvinnuleysi nálgast sama stig og fyrir faraldurinn

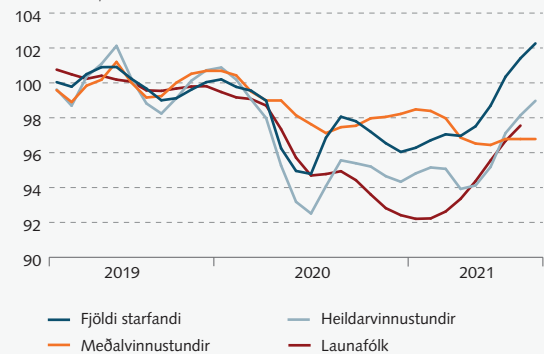
Árstíðarleiddar niðurstöður VMK sýna að á þriðja ársfjórðungi jókst atvinnuþátttaka milli fjórðunga, þriðja fjórðunginn í röð, og var orðin litlu meiri en á árinu 2019. Hlutfall starfandi hækkaði töluvert meira en var þó enn

Mynd IV-1

Atvinna og vinnutími¹

Janúar 2019 - september 2021

Vísitala, 2019 = 100

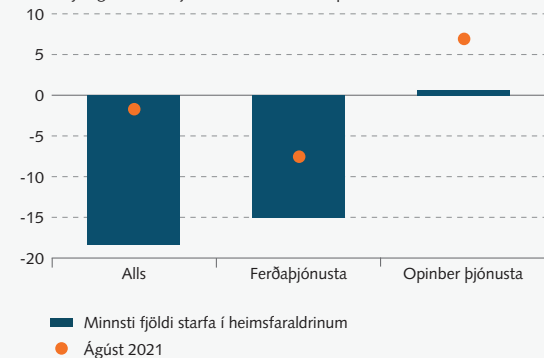
1. Launafólk samkvæmt tölum úr staðgreiðsluskrá ríkisskattstjóra en önnur gögn eru úr vinnumarkaðskönnun Hagstofu Íslands. Fólk á aldrinum 16-74 ára. Þriggja mánaða hreyfanlegt meðaltal árstíðarleiddra talna.

Heimildir: Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.

Mynd IV-2

Breyting í fjölda starfa á tímum heimsfaraldurs¹

Breyting frá meðalfjölda starfa árið 2019 (þúsundir)

1. Byggt á mánaðarlegum fjölda launafólks á aldrinum 16-74 ára úr staðgreiðsluskrá ríkisskattstjóra. Í liðnum "Alls" er launafólk sem vinnur fleira en eitt starf í mismunandi atvinnugreinum margtalið og eru tölur því betri nálgun á störf en fjölda launafólks. Opinber þjónusta endurspeglar atvinnugreinar opinber stjórnsýsla og varnamál, fræðslustarfsemi og heilbrigðis- og félagsþjónusta. Árstíðarleiddar tölur.

Heimildir: Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.

tæplega 1 prósentu undir gildi ársins 2019 (mynd 3 í viðauka 1). Atvinnuleysi minnkaði þannig um 2 prósentur milli fjórðunga og mældist 4,6% á þriðja ársfjórðungi. Til samanburðar var það nærri 4% á árinu 2019. Samkvæmt VMK minnkaði slaki á vinnumarkaði einnig á fjórðungnum en þó nokkru minna en atvinnuleysi.

Munur milli mælinga á atvinnuleysi VMK og skráðs atvinnuleysis hefur áfram minnkað. Að teknu tilliti til árstíðar mældist það síðarnefnda 5,1% í október og var um ½ prósentu meira en í febrúar í fyrra. Langtímaatvinnuleysi hefur einnig minnkað hratt en er þó enn tiltölulega hátt í sögulegu samhengi.

Aðgerðisstjórnvalda styðja töluvert við vinnumarkaðinn

Bati á vinnumarkaði hefur að hluta til verið studdur af vinnumarkaðsaðgerðum stjórnvalda, sérstaklega nú í sumar þegar boðið var upp á liðlega 2.600 störf fyrir námsmenn og fjöldi fólks var á ráðningarstyrk. Áætlað er að skráð atvinnuleysi í október hefði verið um 2½ prósentu meira ef afskráningum vegna ráðningarstyrkja er bætt við (mynd IV-3). Það eru þó líklega efri mörk áhrifa styrkjanna því að einhver hluti fólks hefði eflaust hafið störf án þeirra. Þá dregur úr stuðningi stjórnvalda samhliða minnkandi atvinnuleysi en sérstöku átaksverkefni er sjálfhætt þegar atvinnuleysi á landsvísu eða á einstöku landsvæði mælist 6% eða minna. Í átaksverkefninu felast mildari skilyrði og meiri fjárstuðningur en hefðbundnir ráðningarstyrkir veita. Aðeins Suðurnes voru yfir þeim mörkum í október en höfuðborgarsvæðið, þar sem flestir atvinnuleitendur eru, fór undir þau í september sl.

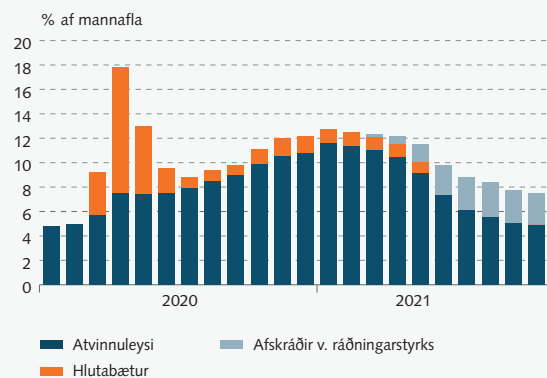
Ráðningarform fyrirtækja endurspegla kröftuga eftirspurn

Ráðningarform fyrirtækja tóku mikinn kipp á öðrum fjórðungi ársins og reyndust áfram kröftug á þeim þriðja. Samkvæmt fyrirtækjakönnun Hagstofunnar voru tæplega 8.400 laus störf á þriðja ársfjórðungi og því um 5.400 fleiri en á sama tíma í fyrra og liðlega 3.700 fleiri en á sama fjórðungi árið 2019 (mynd IV-4). Þá var árstíðarleiðréttur munur á hlutfalli fyrirtækja sem vilja fjölga starfsfólki og þeirra sem vilja fækka jákvæður um 28 prósentur í haustkönnun Gallup meðal 400 stærstu fyrirtækja landsins. Kannanirnar benda því til þess að störfum muni áfram fjölga næsta misserið. Óvissa er þó um að hvaða leyti mikill vilji til að ráða starfsfólk endurspeglar niðurgreiðslu launakostnaðar í gegnum ráðningarstyrki fremur en raunverulegan bata í vinnuafleiftirspurn.

Innflutningur á erlendu vinnuafli eykst

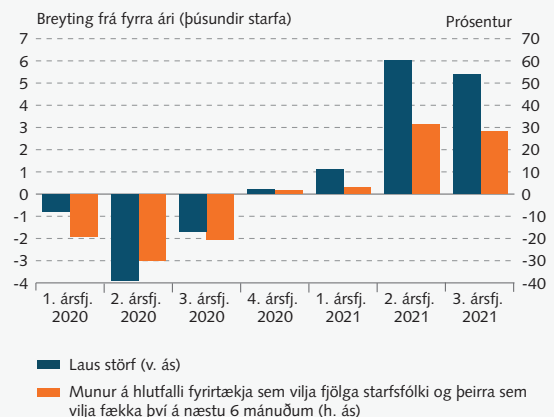
Íbúum landsins fjölgaði um 1,9% milli ára á þriðja fjórðungi ársins sem er nokkru meiri fjölgun en á öðrum árs-

Mynd IV-3
Skráð atvinnuleysi¹
Janúar 2020 - október 2021

1. Afskráðir vegna ráðningarstyrks er áætlan byggð á veittum ráðningarstyrkjum og öðrum upplýsingum frá Vinnuálastofnun. Þar sem hægt er að senda inn umsóknir í lok tímabilsins geta fyrri tölur verið endurskoðaðar.
Heimildir: Vinnuálastofnun, Seðlabanki Íslands.

Mynd IV-4
Ráðningarform fyrirtækja¹
1. ársfj. 2020 - 3. ársfj. 2021

1. Laus störf skv. fyrirtækjakönnun Hagstofu Íslands og hlutfall fyrirtækja sem vilja fjölga eða fækka starfsfólki er úr könnun Gallup meðal 400 stærstu fyrirtækja landsins og eru gögnin árstíðarleiðrétt af Seðlabanka Íslands.
Heimildir: Gallup, Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.

fjórðungi (mynd IV-5). Hraðari fjölgun íbúa má að mestu leyti rekja til fjölgunar erlendra ríkisborgara. Útlit er fyrir að erlendu vinnuafla muni halda áfram að fjölga samhliða bata í þjóðarþúskapnum og sakir mikils fjölda auglýstra starfa sem ekki hefur tekist að ráða í.

Atvinnuleysishorfur tvísýnar næsta misserið en batna til lengri tíma

Mikill fjöldi ráðningarstyrkja rennur sitt skeið á fjórða fjórðungi í ár. Það skapar aukna óvissu um atvinnuleysishorfur til skamms tíma. Óvíst er að hve miklu leyti ráðningarsamböndum sem byggjast á styrkjum verði viðhaldið en á móti vega mikil ráðningaráform fyrirtækja og skortur á starfsfólki. Það gæti hægt á hjöðnun atvinnuleysis eða það jafnvel aukist tímabundið ef margir koma aftur inn á skrá þar sem þörun leitenda og nýrra starfa getur tekið tíma. Til lengri tíma eru atvinnuleysishorfur þó betri en í ágústspá bankans m.a. vegna meiri umsvifa í þjóðarþúskapnum en þá var búist við og endurmats á jafnvægisatvinnuleysi. Grunnspá bankans gerir ráð fyrir að störfum haldi áfram að fjölga og að atvinnuleysi verði 6% í ár miðað við VMK og hjaðni í um 4% undir lok spátímans (mynd IV-6). Áætlað er að skráð almennt atvinnuleysi verði meira í ár eða tæplega 8% en verði einnig komið niður í 4% undir lok spátímans.

Vísbendingar um nýtingu framleiðsluþátta

Framleiðni vinnuafls réttir úr kútnum

Verulega dró úr framleiðni vinnuafls á síðasta ári. Ef miðað er við verga landsframleiðslu á heildarvinnustund VMK minnkaði hún um 1,7% milli ára. Annar mælikvarði sem Hagstofan birtir og byggist á heildarvinnustundum þjóðhagsreikninga sýndi hins vegar tæplega 1% vöxt milli ára. Í báðum tilfellum minnkaði vöxtur framleiðni vinnuafls þó álíka mikið eða um rúmlega 3% frá fyrra ári. Síðarnefndi mælikvarðinn bendir til þess að framleiðni vinnuafls hafi minnkað minna en ella í fyrra vegna samsetningaráhrifa en farsóttin bitnaði illa á atvinnugreinum með hlutfallslega lágt framleiðnistig. Að einhverju leyti mun sú þróun snúast við í ár en engu að síður er búist við að framleiðni vinnuafls rétti úr kútnum.

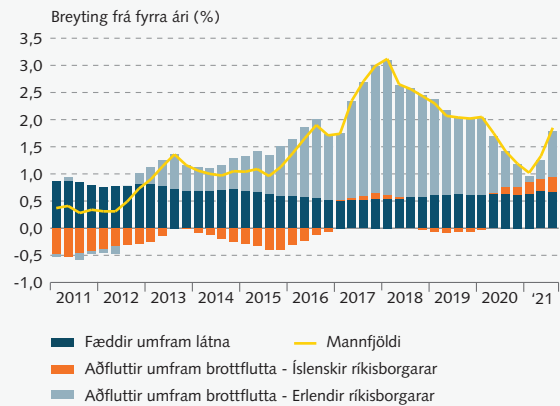
Framleiðslulaki snýst í spennu um mitt næsta ár

Árstíðarleiðréttar niðurstöður haustkönnunar Gallup meðal 400 stærstu fyrirtækja landsins sýna að þriðjungur stjórnenda taldi fyrirtæki sitt búa við skort á starfsfólki og nærri helmingur þeirra taldi fyrirtæki sitt eiga í vanda með að mæta óvæntri eftirspurn (mynd IV-7). Bæði hlutföll eru því komin vel yfir sögulegt meðaltal og eru

Mynd IV-5

Mannfjöldi

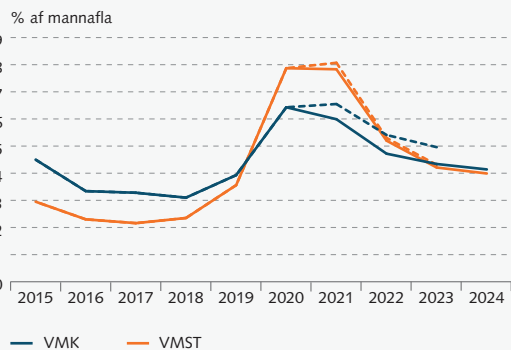
1. ársfj. 2011 - 3. ársfj. 2021

Heimild: Hagstofa Íslands.

Mynd IV-6

Atvinnuleysi 2015-2024¹

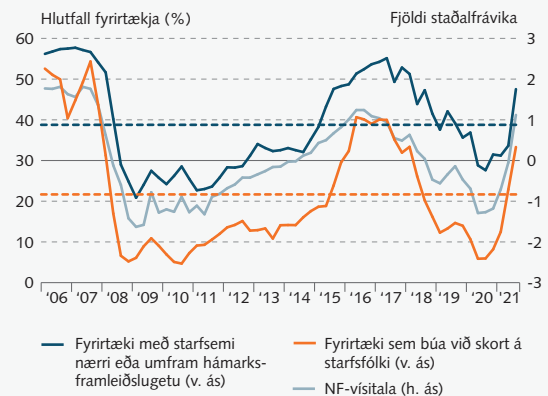
1. Atvinnuleysi miðað við vinnumarkaðskönnun Hagstofu Íslands (VMK) og skráð atvinnuleysi Vinnuálfstofnunar án hlutabóta (VMST). Grunnspá Seðlabankans 2021-2024. Brotallínur sýna spá frá PM 2021/3.

Heimildir: Hagstofa Íslands, Vinnuálfstofnun, Seðlabanki Íslands.

Mynd IV-7

Nýting framleiðsluþátta¹

1. ársfj. 2006 - 3. ársfj. 2021

1. Mælikvarðar fyrir nýtingu framleiðsluþátta byggjast á viðhorfskönnun Gallup meðal 400 stærstu fyrirtækja landsins. Vísitala nýtingar framleiðsluþátta (NF-vísitalan) er fyrsti frumpáttur valinna vísbendinga um nýtingu framleiðsluþátta sem er skalaður til svo að meðaltal hans er 0 og staðalfrávik 1. Ítarlegri lýsingu má finna í rammagrein 3 í PM 2018/2. Árstíðarleiðréttar tölur. Brotallínur sýna meðalhlutföll tímabilsins.

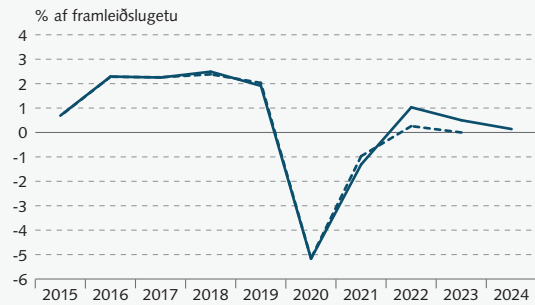
Heimildir: Gallup, Seðlabanki Íslands.

óvenju há miðað við fjölda fólks á atvinnuleysisrá. NF-vísitalan, sem tekur saman fleiri vísbendingar um nýtingu framleiðsluþátta, hækkaði einnig mikið á þriðja ársfjórðungi og mælist nú yfir sögulegu meðaltali í fyrsta sinn frá því um mitt ár 2018.

Vísbendingar eru því um að slakinn í þjóðarbúinu fari hratt minnkandi og sé jafnvel þegar horfinn. Á móti vegur að endurskoðaðar tölur þjóðhagsreikninga benda til þess að lítillaga meiri slaki hafi verið til staðar fram eftir ári en áður var talið. Þá er mikil óvissa um þróun framleiðslugetu þjóðarbúsins sem gæti verið ofmetin í ljósi þeirra alvarlegu framleiðslutruflana sem hrjá heimsbúskapinn nú um stundir. Afar erfitt er því að meta hve mikill slaki er enn til staðar í þjóðarbúinu eða hvort framleiðsluspenna hafi þegar myndast. Samkvæmt grunnsþá bankans er einhver slaki enn til staðar en hann hverfur á síðari hluta næsta árs. Í kjölfarið myndast framleiðsluspenna sem nær hámarki snemma árs 2023. Kröftugri hagvöxtur á næsta ári gerir það að verkum að spennan verður heldur meiri nú en í ágústspá bankans (mynd IV-8).

Mynd IV-8

Framleiðsluspenna 2015-2024¹

1. Grunnsþá Seðlabankans 2021-2024. Brotalína sýnir spá frá PM 2021/3.
Heimildir: Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.